

2. Карасик О.М. Фінансування та результативність інноваційної діяльності у харчовій промисловості України / О.М. Карасик, Д.Ф. Крисанов // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. Екон. науки. – 2008. – № 2 (20). – С. 68–76.

3. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред. д-ра екон. наук, проф. Л.І. Федулової. – К.: Основа, 2005. – 552 с.

4. Одотюк І. Якісний рівень сучасних інноваційних перетворень в промисловому комплексі України / І. Одотюк // Проблеми науки. – 2002. - №12. – С. 33-36.

5. Амоша О. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О. Амоша // Економіст. – 2005. - №6. – С. 28-32.

6. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: Інститут економічного прогнозування; Фенікс, 2003. – 1008 с.

7. Інноваційна модель: потрібні системні зміни // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 55. – С. 6.

8. Дейнеко Л.В. Сучасний стан, проблеми та стратегія розвитку харчової промисловості України до 2011 року / Л.В. Дейнеко, Л.В. Старшинська, А.О. Коваленко, Е.Ш. Шелудько // Економіка промисловості України. – К.: РВПС України НАН України, 2003. – С. 127.

Рецензент – д.е.н., професор Махмудов Х. З.

УДК 338.436:339.924

СИСТЕМНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ З УРАХУВАННЯМ КОРПОРАТИВНИХ ЧИННИКІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мармуль Л.О., д.е.н., професор

Одеська національна академія харчових технологій;

Аранчій В. І., к.е.н., професор; Аранчій Д.С., к.е.н.

Полтавська державна аграрна академія

У статті розглянуті особливості економічної безпеки аграрних підприємств, виклики та ризики, які не сприяють її досягненню. Доведено необхідність системного управління нею з урахуванням корпоративних ресурсів. Визначені принципи, інструменти та методи системного управління. Обґрунтовані його пріоритети й стратегії на перспективу.

Ключові слова: аграрні підприємства, економічна безпека, корпоративні ресурси, ризики, стратегія, тактика, планування, прогнозування, системне управління.

Постановка проблеми. Основоположним чинником підвищення ефективності й стійкого розвитку аграрних підприємств у сучасних умовах господарювання є вдосконалення системи управління їх функціонуванням з урахуванням забезпечення їх економічної безпеки та конкурентоспроможності. Соціально-економічна ситуація у країні не дозволяє говорити про сталий розвиток та економічне зростання національного господарства. Натомість йдеться про ризики та виклики національній й економічній безпеці держави в цілому. Подальші процеси реформування та реструктуризації аграрної сфери економіки в Україні супроводжуються трансформацією форм і методів її державного регулювання та підтримки, децентралізацією та диверсифікацією

виробництва, зміною умов і механізмів господарювання й зростанням конкурентної боротьби між суб'єктами господарювання, зміною пріоритетів розвитку соціальної інфраструктури сільських територій.

Посилення впливу зовнішнього середовища на функціонування підприємств агросфери проявляється у ризиках та невизначеності відносин з партнерами, частих змінах правил та нормативів податкового й митного законодавства; нестабільності фінансово-кредитних відносин та банківських установ; заборонах та обмеженнях на традиційних аграрних ринках, недосконалості державно-приватного партнерства у сфері агробізнесу [8, с. 141]. Економічний простір у країні характеризується наявністю корупційної складової, порушеннями податкової та економічної дисципліни, тіньових відносин в усіх сферах господарювання, використанням недосконалості чинного законодавства недобросовісними учасниками ринку.

За таких обставин процеси досягнення конкурентоспроможності й сталого економічного розвитку підприємств агросфери залежать від забезпечення їх економічної безпеки, ефективності корпоративного управління та маркетингових стратегій реалізації готової продукції і послуг. Особливу увагу необхідно звернути на чинники, які ускладнюють забезпечення економічної безпеки вітчизняних підприємств агросфери або загрожують їй. Йдеться про інформаційну, кадрову, фінансово-економічну складові єдиної економічної безпеки.

Як уже зазначалося, це нестабільність соціально-економічної та геополітичної ситуації, недосконалість нормативно-законодавчої бази, управління без урахування його корпоративної складової та інших сучасних системних елементів (контролінгу, психології ділового спілкування, центрів відповідальності та інтересів тощо). Разом з тим нинішнє кризове становище значної частини аграрних підприємств, принаймні третина з яких декларують збитковість діяльності, значною мірою зумовлено також недостатнім рівнем розробки теоретико-методологічних засад формування та підвищення економічної безпеки суб'єктів господарювання в умовах ризиків невизначеності, оцінки конкуренції на відповідних ринках, прогнозування варіантів і сценаріїв розвитку подій на перспективу [9, с. 179]. Це зумовлює необхідність проведення поглиблених досліджень у цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед праць провідних науковців, що займаються проблемами економічної безпеки підприємств, слід виділити публікації І. Бланка, В.Гейця, І. Керницького, К. Коваленка, С. Покропивного, І. Шевченка, С. Шкарлета та ін. авторів. У вказаних публікаціях [1, 2, 9] йдеться про основні категорії і поняття забезпечення економічної безпеки підприємств, регіонів, країни; методологічні основи визначення її рівня, моделювання організації та управління. Разом з тим, розвитку потребують системні підходи у забезпеченні її підвищення, а також врахування корпоративних ресурсів та можливих резервів підвищення.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування переваг системного підходу управління економічною безпекою аграрних підприємств з урахуванням її корпоративних чинників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна безпека підприємств будь-якої галузі або виду діяльності є складною економічною категорією та результатом впливу великої кількості соціально-економічних, історичних, політичних, культурних, інвестиційних, інноваційних, інституційних, особистісних, організаційно-управлінських та інших чинників. Це вимагає застосування в процесі оцінки її рівня широкої сукупності різноманітних за змістом показників, індикаторів і навіть критеріїв. З іншого боку, економічна безпека підприємства, її потенціал визначає рівень його життєздатності на різних етапах життєвого циклу, що також вимагає встановлення відповідних чинників, основних складників та пріоритетних завдань. Це також передбачає застосування особливих підходів та методів оцінок і аналізу. Ще більш важливим є наявність обґрунтованого критичного порогового значення, при ігноруванні якого підприємство може бути ліквідоване/реструктуризоване або поглинуте [3].

Економічна безпека – це стан і властивість підприємства як господарської соціально-економічної системи та її функція, що має два взаємопов'язаних напрями проявів: захисний і наступальний. Захисний реалізується через заходи контррозвідувального характеру, а наступальний – розвідувального. У комплексі це породжує нову якість економічної системи – її здатність, з одного боку, попереджувати і припиняти дію загроз і ризиків (проти-діяти), з іншого – створювати певні умови для реалізації власних інтересів на прийнятній основі. У сукупності, це становить основний зміст та предмет безпечного функціонування суб'єкта господарювання [1, с. 124].

Також економічну безпеку аграрних та інших підприємств можна трактувати як результат корпоративної культури та ефективного корпоративного управління. Теоретико-методологічні засади оцінки та забезпечення економічної безпеки підприємств як функції корпоративної культури розроблені не достатньою мірою. Узагальнення досвіду ринкового господарювання передових країн показує, що корпоративну культуру можна тлумачити як дієвий інструмент у сфері управління, який дає змогу керувати персоналом, підвищувати конкурентоспроможність організації, ступінь довіри до корпоративних прав, забезпечити захист власників корпоративних прав, економічну безпеку підприємств загалом. На практиці корпоративна культура уособлює правила ведення агробізнесу, ринкової поведінки, прийняття системних та послідовних управлінських рішень, делегування повноважень, удосконалення якості економічної безпеки господарюючих суб'єктів тощо.

Основоположними принципами забезпечення економічної безпеки підприємств агросфери є легітимність усіх видів їх діяльності, її ресурсне забезпечення на рівні розширеного відтворення, обґрунтована тактика і стратегія управління розвитком, виходячи із загальних принципів та завдань державної аграрної політики [4]. Система забезпечення економічної безпеки підприємств може розглядатися як впорядкована сукупність взаємодіючих організаційно-управлінських елементів, синергетичну дію яких спрямовано на якісну реалізацію та захист їх інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз. При цьому для кожного підприємства зовнішні і внутрішні загрози та ризики

є індивідуальними, але з певними типовими ознаками (податковий тиск, умови оренди, недосконалі бізнес-процеси, не достатньо обґрунтована ринкова ніша, якість продукції і послуг тощо).

Основною метою економічної безпеки підприємства є забезпечення його стійкого і максимально ефективного функціонування в даний час й формування високого потенціалу конкурентоспроможного розвитку та просування підприємства у перспективі [7, с. 69]. Рациональне використання виробничих ресурсів агроформувань, виробництво сільськогосподарської сировини та продукції, необхідні для досягнення мети агробізнесу, з урахуванням завдань забезпечення економічної безпеки, передбачає:

- забезпечення високої фінансової стійкості підприємства, його інвестиційної привабливості;
- забезпечення матеріально-технічної й технологічної незалежності підприємства і досягнення високої конкурентоспроможності інноваційно-технологічного потенціалу;
- підвищення кваліфікації працівників, їх інтелектуально-освітнього потенціалу, ефективність корпоративних науково-виробничо-дослідницьких робіт;
- досягнення екологічності роботи та продукції підприємства, мінімізація руйнівного впливу результатів виробничої діяльності на стан навколишнього середовища, збереження та охорона агроландшафтів;
- послідовна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформаційного середовища підприємства, комерційної таємниці і досягнення високого рівня інформаційного супроводу діяльності всіх його служб та структурних підрозділів;
- досягнення високої ділової репутації та корпоративної культури;
- постійний брендинг та ребрендинг продукції, розробка торгових марок продукції та їх удосконалення;
- удосконалення бізнес-процесів, впровадження системного управління та контролінгу.

Системне управління економічною безпекою аграрних підприємств передбачає дотримання наступних правил: системність побудови; інтегрованість із загальною системою менеджменту; інтегрованість із системою управління економічною безпекою галузі [2, с. 354]. Спрямованість на стратегічні цілі фінансово-економічного розвитку, об'єктивність, комплексний характер управлінських рішень, безперервність і послідовність, оперативність та динамічність також належать до основних положень здійснення управління економічною безпекою. Важливе значення має варіативність підходів до розробки окремих управлінських рішень; досягнення неперервності моніторингу зовнішнього середовища підприємства; адекватність реагування на окремі загрози фінансово-економічним інтересам; гнучкість та законність управлінських рішень; стимулювання відповідальності персоналу і керівництва за стан фінансово-економічної безпеки аграрних підприємств.

Необхідно також обґрунтувати механізми досягнення фінансово-економічної безпеки. Серед них доцільно виділити, насамперед, управління

прибутком на основі його взаємозв'язку з витратами та обсягом реалізації; операційний і фінансовий леверидж; збалансування і синхронізацію грошових потоків; фінансове забезпечення стійкого розвитку підприємства; механізми нейтралізації фінансових ризиків (уникнення, лімітування, хеджування, диверсифікацію, розподіл, страхування); оптимізацію портфеля фінансових інвестицій; реструктуризацію тощо [6, с. 247]. До основних завдань системи економічної безпеки аграрних підприємств, яка досягається вищезазначеними методами та інструментами, відносяться:

1) забезпечення економічної ефективності господарської діяльності, фінансової стабільності та фінансової незалежності;

2) захист працівників, їх капіталу, майна, законних прав та комерційних інтересів від протиправних посягань з боку конкурентів;

3) збір та аналіз інформації для опрацювання ефективних й дієвих управлінських рішень з питань стратегії і тактики розвитку системи економічної безпеки підприємства;

4) забезпечення високої конкурентоспроможності продукції, товарів та послуг на основі ефективного менеджменту та маркетингу;

5) збір, аналіз та оцінка інформації про партнерів, конкурентів, клієнтів, інших фізичних та юридичних осіб, з метою прийняття превентивних заходів і попередження реальних та можливих погроз економічній безпеці;

6) забезпечення збереження матеріальних цінностей, грошових коштів та відомостей, які становлять комерційну, банківську та іншу таємницю, що охороняється законом;

7) організація навчання працівників та контролю щодо дотримання ними відповідних вимог, норм та правил, спрямованих на забезпечення економічної безпеки;

8) розробка інструкції про допуск працівників до роботи з документами, що містять комерційну, банківську чи іншу таємницю, організація ведення закритого діловодства;

9) інші завдання, спрямовані на забезпечення економічної безпеки аграрного підприємства та його стійкий конкурентоспроможний розвиток.

Оскільки економічна безпека аграрного підприємства має прямий причинно-наслідковий зв'язок із системою та результатами стратегічного планування підприємницької діяльності, найважливішим етапом її забезпечення є прогнозування чинників впливу та показників економічної безпеки. Розробка стратегічного плану має проводитися з урахуванням цілей виробництва, засобів, ресурсів і можливостей їх досягнення, конкурентного середовища, умов господарювання. Стратегічний план забезпечення економічної безпеки має включати [5, с. 57]:

- характеристику зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства;

- визначення та моніторинг чинників, що зміцнюють або руйнують стійкість соціально-економічного та фінансового станів підприємницької діяльності на коротко- й середньострокову перспективу;

- визначення критеріїв і показників, що характеризують інтереси підприємства та відповідають вимогам його економічної безпеки;
- розробку соціально- та виробничо-економічної стратегії, яка включає методи виявлення, врахування та оцінки чинників, насамперед, ризиків, що впливають на стан та тенденції розвитку економічної безпеки;
- напрями діяльності аграрного підприємства у межах обґрунтованої стратегії. При цьому необхідно враховувати особливості землекористування, тенденції розвитку сільських територій, ринку праці на селі.

Висновки. Під економічною безпекою аграрного підприємства, на наш погляд, слід розуміти систему досягнутих та очікуваних результатів діяльності підприємства, яка зумовлена узгодженням його бізнесових цілей і бізнес-процесів та передбачає раціональне використання виробничо-економічних ресурсів. Відповідно, під забезпеченням економічної безпеки аграрних підприємств розуміється послідовний, безперервний, системний процес, перебіг якого передбачає: діагностику зовнішнього та внутрішнього середовища підприємницької діяльності; планування, прогнозування, організацію та реалізацію заходів щодо підтримки стабільного функціонування підприємства відповідно до його стратегічних і поточних цілей. Це досягається, в першу чергу, шляхом найбільш раціонального розподілу та використання ресурсів, оптимізації бізнес-процесів, впровадженням інновацій у всі напрями діяльності; використанням маркетингових стратегій ринкової поведінки та системного управління.

Система управління економічною безпекою аграрного підприємства корелює із стратегічним та оперативним рівнями управління. Загальна схема процесу організації економічної безпеки охоплює такі дії, які здійснюються послідовно та/або одночасно: формування необхідних корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, прав, інформації, технології та устаткування); стратегічне прогнозування і планування економічної безпеки за функціональними складниками; стратегічне планування фінансово-господарської діяльності агроформування; тактичне планування економічної безпеки за функціональними складниками; тактичне планування фінансово-господарської діяльності; оперативне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства; здійснення функціонального аналізу досягнутого рівня економічної безпеки; загальна оцінка досягнутого рівня економічної безпеки, її потенціалу та прогнозування на перспективу.

Список використаних джерел:

1. Геєць В. М. Моделирование економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: [монографія] / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, Т. С. Черняк; Н.-д. центр індустр. пробл. розвитку НАН України. – Харків: ВД "ИНЖЭК", 2006. – 240 с.
2. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : [навч. посіб.] / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький та ін. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
3. Коваленко К.В. Основи створення комплексної системи економічної безпеки підприємства: теоретичний аспект / К.В. Коваленко // Електронні наукові фахові видання. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdnuet/econ/2008_3/20%20.pdf.

4. Корчевська Л.О. Методологічні питання економічної безпеки підприємства / Л.О. Корчевська, Г.В. Жосан // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – Вип. 29. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuiv.gov.ua/portal/Natural/Vetp/2010_29/10klosoe.pdf.

5. Мороз О. В. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства : [монографія] / О. В. Мороз, Н. П. Карачина, А. А. Шиян. – Вінниця: ВНТУ, 2011. – 241 с.

6. Новікова О.Ф. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення : [монографія] / О.Ф. Новікова, Р.В. Покотиленко. – Донецьк : НАН України, Ін-т економіки промисловості, 2006. – 408 с.

7. Прохорова В. В. Управління економічною безпекою підприємств: [монографія] / В. В. Прохорова, Ю. В. Прохорова, О. О. Кучеренко. – Харків, УкрДАЗТ, 2010. – 282 с.

8. Сучасні підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства / Фісуненко П.А., Нагорний В.В., Левченко В.Ф. // Економічний простір. – 2008. – № 20/1. – С. 139-144.

9. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства / І. Шевченко // Наука молода. – 2010. – №10. – С. 178-181.

Рецензент – д.е.н., професор Макаренко П.М.

УДК: 338.486.3

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ БРЕНДІВ ТУРИСТИЧНИХ ПРОДУКТІВ І ПОСЛУГ ТА ЗДІЙСНЕННЯ БРЕНДИНГУ ТУРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Марченко О.А., д.е.н., доцент

*Мелітопольський державний педагогічний університет
ім. Б. Хмельницького*

У статті визначена актуальність формування брендів туристичних продуктів і послуг як конкурентних переваг туристичних підприємств в умовах нестабільності туристичних ринків. Узагальнені сутнісні характеристики бренди, їх переваги та вплив на ціни, рекламу й залучення споживачів. Виявлений зв'язок між брендами та конкурентними перевагами туристичних підприємств. Обґрунтовані заходи їх брендингу. Визначені стратегії його здійснення та їх маркетингові переваги.

***Ключові слова:** туристичні організації, туристична продукція, послуги, бренд, брендинг, формування, попит, пропозиція, туристичний ринок, стратегії.*

Постановка проблеми. Із розвитком туристичного ринку істотним чинником формування споживчих переваг стає наявність (або відсутність) у послуги імені (торгової марки – бренду), відомого у споживчому середовищі. Торгова марка передбачає реалізацію певної філософії упровадження цього імені з використанням комплексу маркетингових комунікацій, спрямованих на цільові перевірки у групу споживачів, інформацію, адекватну споживацьким очікуванням, перевагам і соціальним установам. Таким чином, формується специфічна стратегія, як сильна ділова концепція з набором реальних дій, здатних привести цю концепцію (торгову марку) до створення реальної конкурентної переваги, що зберігається тривалий час.

Деякі аналітики вважають бренд найбільш довговічним активом компанії, термін життя якого значно перевищує час існування як вироблених